

POZYVAJU VAS NA

PARIS

20. VÝROČIA
ROVNEHO VÍTAZSTVA
PRACUJÚCICH

PROGRAM OSŤAV

20. februára 1968 o 14 hodine
pomocnej tabuľke na ľudove REJH T3
konferencie pracujúcich vo februári 1948

21. februára 1968 o 14 hodine

KA KRATIS AVNŠKŮH PRACUJÚCICH
na námestí SNP

zastúpe jednotky LM, armády o SML propochodu
vlásmi moia

PROGIE FEBRUÁROVÉHO VÍTAZSTVA PRACUJÚCICH

Salava, Kocetova 17, telefón 677-11,
mí na mesto FEBRUÁR 1968

LISSABON SLAVY

20. VÝROČIA
FEBRUÁROVÉHO VÍTAZSTVA
PRACUJÚCICH

PROGRAM OSŤAV

21. februára 1968 o 14 hodine
Kláš na pomocnej tabuľke na ľudove K314
na pomestí konferencie pracujúcich vo februári

BOLOGNA

M DÝ

Pravý program
Utorok 20. februára 1968
Začiatok o 17.45 hodine

**KOMORNEJ
IDBY**

Pravý program
Utorok 20. februára 1968
Začiatok o 17.45 hodine

**KOMORNEJ
W. A.**

Pravý program
Utorok 20. februára 1968
Začiatok o 17.45 hodine

Teorivá skupina
intergenerácia

**OTVORENÁ
KRONIKA**

Pravý program
Utorok 20. februára 1968
Začiatok o 17.45 hodine

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

III (77) ТОМ

ЛЕВІТ Д.А.,

кандидат філософських наук, доцент
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИЙ ДИСКУРС КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Стаття висвітлює актуальну проблему сучасної філософії освіти – вплив ідей постмодернізму на культурний простір вищого навчального закладу. Особливого значення постмодерністські культурні цінності набувають у системі вищої освіти, яка певною мірою є транслятором культури соціуму. Специфічні категорії постмодернізму: плюралізм, фрагментарність, децентрація тощо – знаходять своє втілення і трансформують культурний простір вишу. Широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, зміна ролі викладача в освітньому процесі, розмаїття світоглядних позицій, мультикультурність освіти, активізація уваги до проблем гендерної самоідентифікації та гендерної рівності – усе це є ознаками постмодерністського культурного простору вищого навчального закладу. Водночас, постмодернізм не відкидає такі загальногуманістичні цінності, як свобода, право на мирне життя, на свободу висловлювати свої думки і почуття, оскільки ці універсальні цінності визначають сенс життя кожної людини, незалежно від приналежності до різних культур і етносів.

Ключові слова: постмодернізм, вища освіта, культурний простір, плюралізм, фрагментарність, децентрація.

Статья освещает актуальную проблему современной философии образования – влияние идей постмодернизма на культурное пространство высшего учебного заведения. Особое значение постмодернистские культурные ценности приобретают в системе высшего образования, которое в определенной степени является транслятором культуры социума. Специфические категории постмодернизма: плюрализм, фрагментарность, децентрация и т.д. – находят свое воплощение и трансформируют культурное пространство вуза. Широкое использование информационно-коммуникационных

технологій, изменение роли преподавателя в образовательном процессе, разнообразие мировоззренческих позиций, мультикультурность образования, активизация внимания к проблемам гендерной самоидентификации и гендерного равенства – все это является признаками постмодернистского культурного пространства высшего учебного заведения. В то же время, постмодернизм не исключает такие общегуманистические ценности, как свобода, право на мирную жизнь, на свободу выражать свои мысли и чувства, поскольку эти универсальные ценности определяют смысл жизни каждого человека, независимо от принадлежности к разным культурам и этносам.

Ключевые слова: постмодернизм, высшее образование, культурное пространство, плюрализм, фрагментарность, децентрация.

The article highlights the relevant problem of modern philosophy of education – the influence of ideas of postmodernism on the cultural space of a higher educational establishment. Postmodern cultural values acquire the particular importance in the system of higher education, which in a certain way is the translator of the culture of society. Specific categories of postmodernism: pluralism, fragmentation, decentralization, etc. – find their embodiment and transform the cultural space of the university. The wide use of information and communication technologies, the changing role of the teacher in the educational process, the diversity of ideological positions, the multiculturalism of education, the intensification of attention to the problems of gender identity and gender equality are all signs of the postmodern cultural space of a higher educational establishment. At the same time, postmodernism does not exclude such common humanistic values as freedom, the right to peaceful life, freedom to express one's thoughts and feelings, since these universal values determine the meaning of each person's life, regardless of their belonging to different cultures and ethnic groups.

Key words: postmodernism, higher education, cultural space, pluralism, fragmentation, decentralization.

Постановка проблеми та її актуальність. Упродовж останніх десятиліть інтелектуальна мода на постмодернізм, а також підвищена увага філософів, педагогів та інших учених до дослідження зазначеного феномена побічно свідчать про ту важливу роль, яку відіграє це явище в сучасній філософії. І це цілком виправдано, оскільки постмодернізм, акцентуючи увагу на сучасних європейських культурних тенденціях, зосереджується на нелінійності мислення, розуміючи його як сукупність комунікативних актів, як дискурс.

Постмодерністський спосіб мислення повністю відповідає тенденції упровадження інформаційних технологій у всі сфери буття суспільства, активній цифровій комунікації, реалізації нових форм роботи з текстами в електронному вигляді, дискурсу в межах глобальної інформаційної мережі. Віртуальний простір стає простором не тільки науки, а й системи освіти [5]. Відтак сучасний стан і перспективи подальшого розвитку постмодернізму дозволяють розглядати його як світогляд інформаційного суспільства. Поміж специфічних категорій постмодернізму, що можуть бути використані для аналізу сучасного культурного простору вищого навчального закладу, є плюралізм, фрагментарність, децентрація, мінливість, невизначеність, тощо.

На сьогоднішній день постмодернізм уже має свою історію. І якщо постмодернізм прийнято розглядати як загальний стан всієї сучасної культури, світоглядом інформаційного суспільства, то для нас особливо цікавим є питання того, що він собою являє в розрізі культурного простору вищого навчального закладу, чи може цей філософський напрямок виступати філософською підставою його розвитку.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Постмодернізм як загальнокультурний феномен входить у сферу наукових інтересів таких великих мислителів нашої епохи як: Р. Барт, Ж. Батай, З. Бауман, Ж. Бодрійяр, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, С. Жижек, Ю. Крістева, Ж.-Ф. Ліотар, М. Липовецький, М. Риклін, Н. Суворов, М. Фуко, Ю. Хабермас, У. Еко, М. Епштейн. Як наслідок, постмодерністська проблематика увійшла в розряд інтелектуальної моди. Неоднозначність тлумачення постмодернізму, його незавершений характер визначили множинність, різномірність наукових досліджень і оцінок цього феномена: від захоплено позитивних до різко негативних. Спочатку постмодернізм отримав свій науковий статус як філософський напрямок у розвинених західних країнах.

Теоретичне обґрунтування постмодернізму викладено в роботах Ж. Бодрійяра, В. Вельш, Ф. Джеймісон, Ж. Дельоза, Ж. Дерріда, Ю. Кристевої, Х. Кюнга, Ж.-Ф. Ліотара. Пізніше вітчизняні дослідники також зробили свій внесок у осмислення філософії постмодернізму (Г Дмитрів, М. Епштейн, І. Ільїн, Н. Маньковська, А. Огурцов, М. Ямпільський та інші).

Мета нашого дослідження полягає у вивченні впливу ідей постмодернізму на культурний простір вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Для постмодернізму характерним є визнання інформаційно-технологічного характеру реальності, а також прагнення інтерпретувати висловити його за допомогою власних категорій. У своїй роботі «Стан постмодерну» Ж.-Ф. Ліотар уважає, що процес входження суспільства в постсучасний період тісно пов'язаний з глобальною інформатизацією, що стало важливою причиною модифікації статусності знань і формування особливої постмодерністської картини світу [6, с. 12–13]. У новій реальності особлива роль належить інформаційним і електронним засобам, які забезпечують можливість отримання і поширення інформації. Характеризуючи особливості інформаційного суспільства, в сучасних теоріях (М. Порат, І. Масуда і Д. Нейсбіт) робиться акцент на тому, що бурхливий розвиток інформаційних технологій змінює уявлення про простір і час, сприяє виникненню особливого середовища інформаційного суспільства, пов'язаного з мережевою організацією простору. Інформація має здатність взаємодіяти не тільки з духовним світом людини, а й з матеріальним, визначаючи тим самим його культурне і матеріальне буття. Розглядаючи культурний простір вищого навчального закладу в термінах постмодерністської філософії, уважаємо за необхідне використовувати поняття «плюралізм», «децентрація», «фрагментарність» які є визначальними для постмодернізму і найбільш точно передають характер культурних процесів суспільства «третьої хвилі».

Що стосується плюралізму як характеристики постмодерну, можна сказати, що він, беззаперечно, стосується насамперед духовної складової культурного простору вишу, його світоглядного боку. Культурний простір вишу постмодерну – це плюралізм світоглядів, затвердження якого як фундаментальної основи гарантує рівноправне існування різних світоглядних позицій. Інформаційне суспільство створює необхідні умови для втілення принципу плюралізму як основного постмодерністського принципу організації та існування культурного простору.

Втілення принципу децентрації, який, поряд із плюралізмом, також висловлює особливості постмодерністського стану культурного простору вищого навчального закладу, пов'язане з відсутністю в ньому єдиного і визначального центру, навколо якого відбуваються різноманітні соціокультурні процеси. Децентрація, охоплюючи практично всі сфери, зумовлює появу так званого «мозаїчного простору», який змінює «центр тяжіння» відрізняється великою рухливістю власних зв'язків і відносин. Цьому сприяє широке розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, які відкривають доступ до будь-яких інформаційних джерел і дають можливість користувачам

самостійно, незалежно від цензури центру, отримувати необхідну інформацію.

Слід уточнити, що в культурному просторі вишу постмодерну поряд з децентрацією спостерігаються й інтеграційні процеси, пов'язані, наприклад, з міжкультурною та інформаційно-комунікаційною інтеграцією, створенням наднаціональних освітніх і культурних структур тощо. Однак інтеграція інформаційного культурного простору виключає в себе панування центру: вона передбачає певну координацію, метою якої є розвиток та успішне функціонування його складових частин. Отже, в сучасному культурному просторі вищого навчального закладу ми спостерігаємо постмодерністські за своєю суттю процеси децентрації, які в корені відмінні від анархії, оскільки «децентровані частини» не прагнуть до відокремлення, а навпаки, намагаються здійснювати спільну діяльність, з огляду на індивідуальні, самобутні особливості.

Плюралізм і децентрація підтверджують загальну тенденцію постмодерну, пов'язану з неприйняттям переваги цілого по відношенню до окремого. Цим же твердженням керується і принцип фрагментарності, змістом якого є те, що універсальність світу модерну припинила своє існування, замість неї з'явилася величезна кількість різноманітних фрагментів, поміж яких неможливо виділити щось абсолютне [1 с. 73].

Важливо відзначити, що фрагментація торкнулася і проблеми ідентифікацій, які відрізняються короткочасністю, оскільки людина епохи постмодерну набагато швидше, ніж будь-коли, приймає або відмовляється від будь-яких елементів власної ідентичності. Гостро постала проблема створення сприятливого середовища для позитивних змін щодо зменшення гендерної нерівності в освіті шляхом подолання гендерних стереотипів. Саме освіта, яка виступає одним з найважливіших соціальних інститутів, здатна інтегрувати гендерний підхід у навчальний процес, й тим самим забезпечити становлення суспільної європейської гендерної культури в Україні. У культурному просторі вищого навчального закладу відбувається глибокого переосмислення та зміна пріоритетів на користь застосування гендерного підходу, утвердження гендерно-орієнтованих поглядів, поступове подолання гендерних стереотипів в системі освіти [2].

У сучасному культурному просторі вищого навчального закладу фрагментарність чітко проявляється у формуванні контркультури. Поширення контркультури здійснило відчутний вплив на раціональне мислення, оскільки чеснотами контркультура проголосила безпосереднє задоволення, вільний прояв поривів, нераціональну або ірраціональну поведінку, заперечення гармонійних відносин між людьми глибокого розуміння себе та інших.

Отже, в кінці XX – на початку XXI століття відсутня сформована в епоху модерну певна культурна єдність, замість неї настає ера культурного різноманіття, що і підтверджує фрагментарність сучасного культурного простору

вищого навчального закладу. Найчастіше на передній план висувуються так звані маргінальні субкультури, що призводить до парадоксальної ситуації: меншість, чи то національна, релігійна, сексуальна тощо в сумі перетворюється на більшість. Багато хто вважає, що в такій ситуації навколишній світ наближається до окремої людини, оскільки в останньої зникає необхідність пристосовувати власну індивідуальність до загальної ідеї, людина може повноцінно жити своїм власним життям.

Людині надана можливість самостійного вибору фрагмента культурного простору, не беручи до уваги загальноприйняті норми і стереотипи, що утвердилися в суспільстві. Примітним є те, що фрагментарним культурний простір здається тільки сторонньому спостерігачеві, а для того, хто безпосередньо включений в нього і складає частину певного фрагмента – він видається чимось цілісним. Пояснюється це тим, що з усього розмаїття насправді людина має доступ лише до свого власного світу, її фрагменту, її власної «контркультури», кордони якої вона не може порушити хоча б тому, що поза «її фрагментом» для людини немає нічого значущого. На думку провідних теоретиків постструктуралізму Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі сучасне суспільство, а відтак і культурний простір вишу, рясніє тенденціями до поділу макросоціальних утворень зі сформованими культурними традиціями і стереотипами на дрібні світи зі своєю маргінальною спрямованістю та локальною культурою [3].

У формуванні фрагментарної культури важливе місце посідають інформаційно-комунікаційні технології, які повсюдно оточують сучасну людину, впливаючи на неї вибірково і адресно. У суспільстві постмодерну розподіл інформації не має централізованого характеру, що підтверджується, наприклад, розвитком телебачення шляхом збільшення числа каналів, спрямованих на різні аудиторії, і впровадженням супутникового і кабельного телемовлення. Появі фрагментованого культурного простору вишу багато в чому сприяє глобальна мережа Інтернет яка не тільки відкриває широкий доступ до отримання будь-якої інформації, а й формує особливий тип особистості («фрагментовану особистість»), а також специфічні форми комунікації.

Завдяки дробленню соціуму на різні малі групи під впливом інформаційних комунікацій, людина «вміщує себе» в той «фрагмент», який для неї стає найцікавішим. У просторі мережевої комунікації в людей з'являється можливість здійснювати інтерактивне спілкування в режимі реального часу. Таким чином, ситуація, що склалася демонструє певну амбівалентність: з одного боку, людина отримує необмежені можливості для комунікації та обміну інформацією, з іншого, потенційно необмежене коло можливостей відокремлене досить вузьким, при цьому, зауважимо, досить близьким для конкретної людини сектором («фрагментом»). Людина може вільно вибирати краще коло інтересів і форми спілкування, користуючись можливістю індивідуаль-

ного доступу до інформаційних мереж.

Культурна ситуація постмодерну, поряд з фрагментацією соціокультурної реальності, характеризується ще й тенденціями до «стирання граней» між раніше протилежними поняттями в системі культурного простору вишу, наприклад, не тільки зникають кордони між класами, расами, державами, віртуальним і реальним світом. Може здатися, що тенденція до «стирання граней» суперечить фрагментації, що ці два вектори виключають один одного своєю різноспрямованістю і культурної протилежністю. Однак це не так. Йдеться лише про інший спосіб організації реальності, яка виключає з дійсності багато бінарних опозицій (наприклад, «істина / неправда», «чоловік / жінка», «норма / відхилення» «викладач/ студент» тощо). Епоха постмодерну, що характеризується мозаїчністю, фрагментарністю, колажами, наявністю безлічі граней і форм, породжує і аналогічні проблеми, пов'язані з втратою екзистенції, відчуженням, знеособлення внутрішнього світу людини.

Переконаність у комплексності та фундаментальності суперечності суспільного життя призводить до сприйняття категорії «особливість» як однією з важливих основ всієї педагогічної теорії. Світ і люди різноманітні, і відмінність, особливість, несхожість на інших це не гріх, а вираження багатства нашого суспільства. Тому в подальшому потрібно не усувати відмінності, особливості, а їх культивувати. Це стосується педагогічної діяльності на всіх її рівнях, починаючи від освітньої політики і закінчуючи повсякденною дійсністю шкільного класу.

У той же час неважко відзначити і загрози прийняття постмодернізаційних пропозицій. Вони пов'язані з абсолютизацією деконструкції і відмінності, а також заперечення визвольного проекту. Для педагогіки це означає визнання кожного аспекту її діяльності рухом до домінації, а значить є загрозою «смерті» педагогіки. Але адже незалежно від того, як змагаються дискурси, чи виходить за їх межі суспільне життя, люди постійно творять цілком реальні справи, а це змушує педагогіку ризикувати пошуками шляхів зміни тих умов, в яких ми живемо (ліквідація несправедливості, дискримінації та маніпуляції зі свідомістю). Люди ж відчувають несправедливість і страждають цілком реально, а тому «конкретна невідповідність світу» може стати основою для певної педагогічної дії [6, с. 14].

Особливого значення постмодерністські культурні цінності набувають в системі вищої освіти, яка певною мірою є транслятором культури соціуму. Відтепер вища вже не служить джерелом поширення фундаментальних наукових цінностей. Споживачі вищої освіти передусім цінують. а) її «доступність» або «зручність», тобто максимальне скорочення фізичних зусиль для одержання бажаного результату; б) економічну посередність і ефективність; в) яскраві функціональні упаковки навчальних програм, що полегшують вжи-

вання «товару», в якості якого виступають знання і вміння; г) подальшу максимально комерційну реалізацію отриманих знань.

У цьому сенсі університети вже не розглядаються як святилищ розуму, а викладачі – як священнослужителів. Вони швидше еволюціонують в напрямку обслуговуючого персоналу, що створюють ефективні продукти, готові до вживання. Причому викладачі виготовляють продукт на внутрішньому ринку освіти, а студенти (в майбутньому випускники і молоді фахівці) поширюють його (тобто себе) на зовнішньому.

Основними характеристиками освіти в умовах постмодернізму, по нашому думку, можна вважати наступні:

1 Відмова від жорсткого контролю світогляду студента. Вищий навчальний заклад більше не прагне формувати людину з заданими властивостями; він ставить завдання розвивати здібності до рефлексії, трансформування.

2. Плюралізм педагогічних принципів, що постав на місці однієї педагогічної системи; вони можуть бути абсолютно протилежні, але при цьому не заперечувати, а доповнювати один одного.

3. Значно більша свобода вчителів і студентів, яка іноді сприймається як руйнування.

4. Трансформація викладацького авторитету, який дедалі більше набуває особистісного характеру. У ситуації постмодернізму педагог покликаний створити умови для «освітнього діалогу», де разом зі своїми студентами шукатиме шлях до успіху в складному мінливому світі.

5. Формування кроскультурної освіти. Постмодернізм відкриває шлях до мультикультурної освіти, діалогу культур, а також реалізації повної рівноправності жінок.

6. Плюралізм стилів життя і субкультур в студентському колективі. Перехід на постмодернізаційні підходи підвищує роль студентської групи. Викладач стає більш відкритим для цінностей та стилів життя, привнесених студентами в аудиторному і позааудиторному спілкуванні.

7 Толерантність до будь-яких відмінностей і особливостей студентів. Переконаність у комплексності та фундаментальності суперечності суспільного життя призводить до прийняття категорії «особливість» як однієї з найважливіших основ усієї педагогічної теорії.

Епоха постмодерну демонструє високий рівень складності, вище якого важко що-небудь винайти. З огляду на це, ймовірно, слід звернутися до чогось усталеного, до тих простих форм, які перевірені практикою й співставні з людською сутністю. У цьому випадку ми не наполягаємо на тому, щоб відкинути все, що демонструє складність і суперечливість інформаційної сучасності і звернути свій погляд до чогось архаїчного. Не можна ігнорувати досягнення сучасної цивілізації, наслідком яких стала поява особливих куль-

турних зразків, моральних стереотипів, естетичних уподобань, комунікативних норм тощо. Завдання полягає в тому, щоб у фрагментованому, ігровому світі затвердити просту і чітку систему цінностей.

У сучасних теоріях, присвячених дослідженню стану суспільства і культури, все наполегливіше звучить заклик звернутися до гуманістичних традицій [4; 7]. Відкидаючи будь-які універсали, постмодернізм не може ігнорувати такі загальногуманістичні цінності, як свобода, право на мирне життя, на свободу висловлювати свої думки і почуття. Це конкретні цінності кожної людини, поза якими втрачається сенс її життя, вони універсальні лише тому, що вплетені в життєдіяльність усіх людей, незалежно від приналежності до різних культур і етносів.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що сучасні світові тенденції філософії освіти знаходять своє відображення і в культурному просторі вищих навчальних закладів України. Постмодернізм у вищій освіті закликає до перегляду, переоцінки того фундаменту, на якому вона тримається, тих культурних цінностей, що становлять її основу. Але, незважаючи на те, що філософія постмодернізму формує новий культурний простір вищого навчального закладу, проблема збереження загальногуманістичних цінностей не втратила своєї актуальності, вона лише набуває нового змісту.

Список використаних джерел:

1. Бауман З. Спор о постмодернизме / З. Бауман // Социологический журнал. – 1994. – № 4. – С. 69 – 80.
2. Гендерні стандарти сучасної освіти . збірка реком. Ч. 3 / ред. рада: О. М. Кікінежді, Т. О. Дороніна, О. Г Біла. – Запоріжжя Друкарський світ, 2011 – 282 с.
3. Делез Ж., Гваттари Ф. Анти-Эдип: капитализм и шизофрения / Ж. Делез, Ф. Гваттари; пер. с франц. Екатеринбург У-Фактория, 2008. – 872 с.
4. Деррида Ж. Московские лекции–1990 / Ж. Деррида. –Свердловск, 1991 – 89 с.
5. Кутырев В. А. Бытие или ничто. / В. А. Кутырев. СПб.. Алетейя, 2009. – 496 с.
6. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / пер. с фр. Н. А. Шматко. М.: Алетейя, 1998. – 160 с.
7. Фуко М. Воля к истине. По ту сторону знания власти и сексуальности / М. Фуко. – М: Каскаль, 1996. – 448 с.

Transliteration of References:

- 1 Bauman Z. Spor o postmodernizme / Z. Bauman // Sociologicheskij zhurnal. – 1994. – № 4. – S. 69 – 80.
2. Genderni standarty suchasnoi osvity / zbirka rekom. Ch. 3 / red. rada: O. M. Kikinezhdj, T. O. Doronina, O. H. Bila. – Zaporizhzhia Drukarskyi svit, 2011. – 282 s.
3. Delez Zh., Gvattari F Anti-Jedip: kapitalizm i shizofrenija / Zh. Delez, F Gvattari; per s franc. Ekaterinburg: U-Faktorija, 2008. – 872 s.
4. Derrida Zh. Moskovskie lekcii–1990 / Zh. Derrida. –Sverdlovsk, 1991. – 89 s.
5. Kutyrev V. A. Bytie ili nichto. / V. A. Kutyrev. SPb.. Aletejja, 2009. – 496 s.
6. Liotar Zh.-F Sostojanie postmoderna / per s fr. N. A. Shmatko. M.. Aletejja, 1998. – 160 s.
- 7 Fuko M. Volja k istine. Po tu storonu znaniya vlasti i seksual'nosti / M. Fuko. – M: Kaskal' 1996. – 448 s.

Postmodernistic discourse of the cultural space of the higher educational establishment.

**LIEVIT Dmytro, PhD in Philosophy, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine
E-mail: d.lievit@kubg.edu.ua**